

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

КУЛИК ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 378.14: 631.3

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО
ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Тернопіль – 2006

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, м.Київ, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Сидоренко Віктор Костянтинович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, завідувач кафедри
трудового навчання та креслення.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Мадзігон Василь Миколайович
перший віце-президент АПН України, директор
Інституту педагогіки АПН України;

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Гончаренко Семен Устимович,
Інститут педагогіки і психології професійної освіти
АПН України, головний науковий співробітник
відділу дидактики професійної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, декан технолого-педагогічного
факультету.

Провідна установа: Українська інженерно-педагогічна академія, кафедра
педагогіки та методики професійного навчання,
Міністерство освіти і науки України, м.Харків.

Захист відбудеться 30.06.2006 р. о 10.00 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному
педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою:
46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2).

Автореферат розіслано “30” травня 2006 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. В умовах технологізації й інформатизації усіх сфер суспільного життя, глобалізації економічних і гуманітарних, у тому числі освітніх, процесів творчий компонент професійної діяльності фахівців набуває вирішального значення в розвитку країни. Креативність стає домінантною рисою і у професійній діяльності педагога, що зумовлює необхідність адекватної модернізації його професійної підготовки. Необхідно враховувати, що перетворювальна діяльність педагога відповідно до нових умов функціонування освітнього середовища й особистість сучасного вчителя повинні бути гармонійно взаємопов'язані.

Законом "Про загальну середню освіту" закріплено право педагогів на інноваційну діяльність. Пріоритетними тут стають ідеї, спрямовані на створення можливостей творчої, дослідницької діяльності, вільного вибору учителем форм і методів навчання, зростання ролі його самоосвіти і самовдосконалення, врахування індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей кожного учня.

Державний стандарт освітньої галузі "Технології" передбачає зміщення акцентів трудової підготовки учнівської молоді від ремісничо-тренувального навчання до впровадження у навчально-виховний процес проектно-технологічної системи, яка націлює на творчість і дослідництво, особистісно орієнтовані педагогічні технології з використанням сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів навчання. Інноваційних підходів потребують і позакласні, позашкільні форми учнівської технічної творчості тощо. Здійснення зазначених перетворень у системі трудової підготовки учнівської молоді неминуче пов'язане із адекватними змінами у системі професійного навчання майбутніх учителів трудового навчання.

Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до творчої, дослідницької діяльності здійснюється на загальнонауковому, загальнотехнічному, загальнопедагогічному і фаховому рівнях. Цей процес пронизує ряд циклів навчальних дисциплін та видів навчально-дослідницької діяльності студентів. Складність і поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання призводить до того, що вона супроводжується низкою суперечностей між:

- традиційним сциєнтично-технократичним і новітнім гуманістичним напрямками формування світогляду сучасної людини, пов'язаними із зміною освітньої прадигми;
- змістом трудової підготовки, який через скорочення часу на трудове навчання набув характеру мінімізованої дидактичної структури, і потребами суспільства у широкій технологічній культурі учнівської молоді як інтегрованої якості особистості;

- традиційною системою підготовки майбутніх учителів трудового навчання і необхідністю в індивідуальному творчому характері їх практичної діяльності;

- потребами студентів педагогічних університетів у знаннях, уміннях і навичках дослідницької роботи (гнучкість, мобільність, варіативність) і відсутністю науково обґрунтованої системи і технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання до дослідницької діяльності;

- вимогами щодо рівня практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до дослідницької діяльності і внутрішніми мотивами розвитку особистості студентів, їх потребами та особливостями.

Поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів до творчої професійної діяльності знайшла своє відображення у різних напрямках педагогічних досліджень.

Широке коло проблем загальнопедагогічної підготовки вчителів досліджено ученими-педагогами О.Абдуліною, А.Алексюком, Ю.Бабанським, А.Беляєвою, І.Богдановою, І.Зязюном, Н.Кузьміною, А.Лігоцьким, В.Лозовою, В.Радулом, Л.Савенковою, В.Сагардою, С.Сисоєвою, М.Сметанським, Г.Троцко, М.Фіцулою, В.Чайкою та ін.

Проблеми теорії і практики особистісно орієнтованої освіти та нових інформаційних технологій досліджені І.Бехом, В.Биковим, Р.Гуревичем, М.Жалдаком, М.Лазаревим, І. Мархель, Ю.Машбиць, Н.Морзе, С.Подмазіним, В.Серіковим. Теоретико-прикладні засади неперервної професійної освіти з'ясували В.Бондар, С.Гончаренко, О.Коваленко, В.Кремень, Е.Лузік, Н.Ничкало, Л.Романишина, С.Сисоєва, О.Савченко, Л.Хомич, Б.Шиян та інші.

Теоретико-методичні засади професійної підготовки вчителя трудового навчання розглянуті в дослідженнях А.Вербицького, Й.Гушулея, М.Євтуха, І.Зязюна, О.Коберника, О.Коваленко, П.Лузана, В.Мадзігона, І.Прокопенка, В.Сидоренка, Г.Терещука, Д.Тхоржевського. Проте до цього часу не проводились системні дослідження теорії і практики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, у яких би визначались фундаментальні підходи до побудови змісту цієї підготовки, розробки педагогічних технологій, організаційно-педагогічних форм і методів навчання, спрямованих на кардинальне підвищення ефективності фахової підготовки учителів освітньої галузі "Технології" відповідно до нової парадигми професійної освіти в Україні.

Таким чином, відсутність концептуальних системних і фундаментальних досліджень проблеми підготовки майбутніх учителів до педагогічної дослідницької діяльності, а також наявність низки суперечностей у реальному процесі цієї підготовки в умовах вищих педагогічних навчальних закладів обумовили вибір теми дисертації "Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності".

Зв'язок теми роботи із науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертаційного дослідження є складовою колективної науково-дослідної теми кафедри трудового навчання і креслення Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова "Науково-дослідницька діяльність студентів як умова формування творчо-активної особистості майбутніх вчителів у вищих педагогічних закладах освіти" (РК № 0102U005575) та Державної науково-технічної програми ДР – INS – 03 на 1998-2000 рр. "Концепція державної науково-технічної програми" (інв. № 3813/16 – ДСК. К., 1997; інв. № 3812/16 – ДСК. – К., 1997), що виконувалась кафедрою педагогічних технологій Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка.

Тема дисертації затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету ім.І.Франка (протокол №3 від 30 жовтня 2000 року) та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України від 23 грудня 2003 року, протокол №10.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Предмет дослідження – система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Концепція дослідження. Концептуальні основи дослідження визначаються метою роботи, її науково-теоретичними засадами та складним інтегративним характером досліджуваного педагогічного феномену – підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Дослідження ґрунтується на таких положеннях.

Зміна парадигми суспільного розвитку України вимагає переходу від традиційного сцієнтично-технократичного напрямку формування світогляду сучасної людини до новітнього гуманістичного, що обумовлює необхідність створення принципово нової системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, пріоритетна мета якої – формування вчителя зорієнтованого на творчу, дослідницьку діяльність.

Вивчення феномену дослідження на методологічному, теоретичному та практичному рівнях дає можливість розглядати підготовку майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як неперервне системно-функціональне явище, яке можна представити як цілісну педагогічну систему науково-обґрунтованих дій і заходів у педагогічному процесі вищого навчального закладу. Ця система функціонує і передбачає єдність діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів до педагогічної діяльності, з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх учителів трудового навчання. Вона визначає зміст, види і форми педагогічної дослідницької діяльності та спрямована на формування: особистісних якостей педагога – дослідника, його творчого

потенціалу, рефлексії діяльності, здатності до неперервного саморозвитку та оволодіння загальними і спеціальними знаннями, навичками та вміннями дослідницької діяльності.

Система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності розглядається як системний, багатовимірний, інваріантний феномен, який відображає інтегральне поєднання за цілями, завданнями і змістом окремих підсистем умов, методів, прийомів, педагогічних технологій та організаційних форм.

Модель підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності становлять: студент (його переконання, мотиви, потреби, інтереси, самосвідомість та ідеали); педагог (його організаційна, управлінська, виконавська, контролююча діяльність); мета і конкретні цілі підготовки – формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; педагогічні впливи (методи, форми, засоби); науково-методичне забезпечення; оцінка і корекція результатів підготовки (критерії, рівні).

Функціонування педагогічної системи передбачає поєднання різнорівневих функціональних, дидактичних, генетичних, процесуальних, управлінських зв'язків і є цілеспрямовано організованим, динамічним, адаптованим до реальних умов педагогічним процесом. Реалізація системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності здійснюється шляхом поетапного упровадження підсистем науково обґрунтованих дій і заходів, які забезпечують: оволодіння системою психолого-педагогічних знань, умінь і навичок організації, проведення та узагальнення педагогічної дослідницької діяльності; формування певних моральних якостей дослідника відповідно до структури науково-пошукової діяльності; підвищення культури дослідництва. Ефективність педагогічної системи досягається за таких умов: створення моделей подвійного зворотного зв'язку; систематизація засобів проблемного навчання на основі інтегруючого поняття "педагогічна дослідницька діяльність"; використання комплексу проблемних педагогічних дослідницьких завдань, створення атмосфери творчого їх розв'язання із застосуванням методів моделювання імітації майбутньої педагогічної діяльності; запровадження сучасних методів проектування педагогічних процесів; упровадження комп'ютерних засобів навчання; цілеспрямоване формування професійно-пізнавальних інтересів майбутніх учителів трудового навчання.

Розроблена система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності передбачає вдосконалення навчально-виховного процесу ВНЗ на принципах синергетики, історизму, науковості, послідовності, систематичності.

Оцінювання ефективності системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності здійснюється на основі

синергетичної методології, особистісно-розвивального підходу з використанням сучасних комп'ютерних технологій та засобів діагностики.

Загальна гіпотеза дослідження базується на тому, що ефективність підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності значно підвищиться через упровадження в навчально-виховний процес педагогічної системи, яка:

побудована на теоретичних засадах ідей гуманізму і демократії, має ціннісно-цільову спрямованість навчального процесу, орієнтовану на розвиток творчого компонента їх професійної діяльності та виконання майбутніми вчителями трудового навчання завдань педагогічної дослідницької діяльності;

структурно і функціонально передбачає поетапну реалізацію мети підготовки через діагностику, оцінювання та управління процесом навчання студентів;

передбачає особистісно-орієнтовану підготовку майбутніх учителів трудового навчання, спрямовану на стабільне зростання їхньої творчої активності, задоволення і стимулювання індивідуальних освітніх потреб, самовдосконалення у процесі проведення педагогічної дослідницької діяльності.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети, концепції та гіпотези дослідження визначено основні **завдання**:

1. На основі аналізу літератури визначити сутність та зміст дефініцій, понять, концептуальних положень, які розкривають особливості професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності

2. Виявити та розробити критерії, показники і рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання до проведення педагогічної дослідницької діяльності.

3. Вивчити стан професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, виявити основні недоліки, суперечності та чинники впливу на ефективність цієї підготовки.

4. На основі визначених теоретичних і методологічних засад обґрунтувати концепцію підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

5. Обґрунтувати та розробити модель системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

6. Експериментально перевірити ефективність запропонованої системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до проведення педагогічної дослідницької діяльності.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення філософії, педагогіки, психології про теорію наукового пізнання, роль діяльності у формуванні творчої особистості, системний підхід до аналізу явищ, система філософських принципів (діалогової взаємодії, субстанційно-нальної єдності та синергетики), їх взаємозв'язок.

В основі роботи лежить ідея філософії гуманізму, згідно з якою найвищою цінністю в суспільстві є людина, а педагогічна система її професійної підготовки

побудована на принципах системного, структурно-функціонального, прогностичного та синергетичного підходів, реалізується як відкрита система, спроможна до самоорганізації та саморозвитку.

У процесі виконання роботи враховувались також положення Законів України "Про освіту", "Про вищу освіту". "Про професійно-технічну освіту", Державної національної програми "Освіта"("Україна ХХІ століття") Державний стандарт освітньої галузі "Технології" .

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення праць із таких проблем: теорії педагогічних систем, дидактичних основ освіти (Ю.Бабанський, Г.Білявський, В.Бровдій, С.Гончаренко, В.Давидов, І.Зверев, А.Захлебний, Т.Ільїна, Т.Кучер, І.Лернер, В.Онищук, А.Алексюк, В.Паламарчук, О.Плахотнік, К.Ситник, М.Скаткін, М.Ярмаченко та ін.); теоретичних засад професійної підготовки і трудового навчання (Д.Тхоржевський, А.Вербицький, О.Коваленко, В.Сидоренко, Г.Терещук, І.Зязюн, В.Мадзігон, В.Рибалка, І.Прокопенко, П.Лузан, М.Євтух, О.Коберник та ін.); теорії і практики особистісно орієнтованої освіти та нових інформаційних технологій (І.Бех, М.Жалдак, Ю.Машбиць, С.Подмазін, В.Серіков, І.Якиманська, М.Лазарєв, Н.Морзе, В.Биков, І.Мархель та ін.); неперервної професійної освіти (С.Гончаренко, Р.Гуревич, А.Лігоцький, Н.Ничкало, С.Сисоєва, В.Бондар, В.Кремень, О.Савченко та ін.); теоретичні засади структури науки (Т.Кун, І.Лакатос, К.Попер, Г.Вернадський, В.Лутай та ін.); ролі діяльності у формуванні особистості (О.Асмолов, Г.Балл, Л.Божович, Г.Костюк та ін.); теорії навчання і виховання (В.Кравець, Н.Ничкало, М.Сметанський, О.Сухомлинська, Г.Троцько, М.Фіцула та ін.).

Опора на широку теоретичну базу дозволила здійснити комплексний підхід у дослідженні підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності та забезпечила можливість виділити педагогічні умови ефективної організації цієї підготовки, реалізувати діалектичну єдність і цілісність методичного забезпечення навчально-виховного процесу студентів з урахуванням специфіки підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Методи дослідження. Поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності передбачає застосування комплексу методів дослідження, адекватних аналізованому феномену, зокрема:

- *теоретичні методи* (контент-аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення) для з'ясування сучасного стану теорії і практики досліджуваної проблеми, визначення методологічних і теоретичних основ дослідження, врахування вітчизняного та зарубіжного досвіду в уточненні сутності й особливостей процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності;

- *емпіричні методи* (анкетування, бесіда, пряме та непряме спостереження, метод експертних оцінок, самооцінювання) застосовувалися для вивчення рівня готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності;

- *педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний)* здійснювався з метою перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності;

- *методи математичної статистики* застосовувались для опрацювання експериментальних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалась на інженерно-педагогічному факультеті Дрогобицького державного педагогічного університету ім.І.Франка та педагогічно-індустріальному факультеті Національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова. Окремі компоненти запропонованої системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності та умови її реалізації уточнювались у процесі пробно-пошукових та експериментальних досліджень у державних педагогічних університетах Умані, Полтави, Вінниці. Учасниками експериментів були 852 студенти педагогічних університетів та 208 учителів загальноосвітніх шкіл і гімназій Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської областей, а також провідні науковці та фахівці освітньої галузі – 35 викладачів вищих навчальних закладів, які виступали в ролі експертів.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалось протягом 1991-2005 рр. і охоплювало такі етапи науково-педагогічного пошуку:

На *першому етапі* (1991-1998 роки) на основі аналізу дисертаційних досліджень, літературних джерел систематизовано наукові ідеї, означено наукову парадигму досліджень, визначено сутність і зміст понятійно-категоріального апарату дослідження, виявлено особливості педагогічної дослідницької діяльності вчителя трудового навчання в форматі діяльнісного підходу. Виокремлено й обґрунтовано основні теоретичні положення, сформульовано робочу гіпотезу, визначено мету, конкретні завдання та концептуальні підходи і принципи дослідження.

Здійснено пошуковий експеримент, метою якого було вивчення стану підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Виявлено основні недоліки, суперечності й чинники цього процесу.

На *другому етапі* (1998-2002 роки) розроблено модель педагогічної дослідницької діяльності; структуру та зміст системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; удосконалено критерії, показники і рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; визначено адекватність окремих компонентів запропонованої педагогічної системи сучасним вимогам до

професійної підготовки вчителів трудового навчання; уточнено педагогічне забезпечення та здійснено експериментальну перевірку всієї системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

На *третьому етапі* (2002-2005 роки) проведено систематизацію й узагальнення результатів, здобутих у процесі теоретичного аналізу та дослідно-експериментальної роботи. Сформульовано висновки та рекомендації, визначено напрямки подальших досліджень. Проведено заходи щодо впровадження результатів у навчально-виховний процес вищих педагогічних закладів України. Здійснено оформлення дисертації.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше розроблено науково обґрунтовану концепцію підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як теоретичну основу підвищення ефективності їх професійної підготовки; *вперше створено* педагогічну систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, компонентами якої є студент (його переконання, мотиви, потреби, інтереси, самосвідомість та ідеали); педагог (його організаційна, управлінська, виконавська, контролююча діяльність); мета, функції і конкретні завдання, спрямовані на формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; комплекс науково-дослідних завдань; педагогічні впливи (методи, форми, засоби); науково-методичне забезпечення; оцінка і корекція результатів підготовки (критерії, рівні). Ця система реалізується через: діагностику та розвиток професійно-пізнавальних знань, умінь та навичок студентів; цілеспрямоване формування професійно-пізнавальних інтересів; потреби та мотиви інноваційної діяльності. Розроблено теоретико-методологічні і організаційно-методичні засади функціонування такої системи, розкрито її зміст та структуру.

Удосконалено зміст, форми, методи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; критерії показники і рівні оцінювання готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Подальшого розвитку набули основні напрями реалізації гуманістичного та особистісно-розвивального підходу до професійної підготовки вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах, зокрема положення, що характеризують об'єктивні і суб'єктивні чинники впливу на процес інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання.

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів та принципів побудови системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; в обґрунтуванні теоретичних засад структурування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; розкритті сучасної парадигми професійної діяльності вчителя трудового навчання, понятійно-

категоріального апарату дослідження, базові поняття якого ("педагогічна дослідницька діяльність", "науково-дослідне завдання") розглядаються як дійовий світоглядно-методологічний засіб пізнання; в обґрунтуванні критеріїв оцінювання готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, змістових, інформаційних, організаційних, процесуальних елементів системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці науково-методичного забезпечення реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Практичні результати дисертаційної роботи реалізовані у процесі розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм з напрямку "Технології" для підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Розроблено та апробовано методичний посібник "Дипломна робота у вищих педагогічних закладах освіти (Положення про організацію і виконання) зі спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання напрямку підготовки "Педагогічна освіта" " та методичні рекомендації "Положення про науково-дослідну роботу студентів".

Запропоновані в дисертації діагностичні методики оцінки рівня готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності адресовані аспірантам, студентам для виконання педагогічних досліджень.

Загальне педагогічне значення дослідження зумовлюється і тим, що теоретичні положення та здобуті результати можуть бути використані для коректування інтелектуального компонента змісту трудового навчання, підготовки нових навчальних планів, програм, навчальних посібників, підручників для педагогічних працівників інших напрямів підготовки, що сприятиме підвищенню їхнього професійного рівня і результативності педагогічної дослідницької діяльності.

Прикладні розробки **впроваджено** в навчально-виховний процес факультетів підготовки майбутніх учителів трудового навчання: Херсонського державного педагогічного університету (довідка №12-11/1076 від 14.10.2005 р.), Національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова (довідка №04-10/876 від 25.05.2005 р.), Чернігівського державного педагогічного університету (довідка №17-10/735 від 7.10.2005 р.), Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка №5488/01 від 31.10.2005 р.), а також в Державній науково-технічній програмі DP-INS-03 на 1998-2000 рр. "Національні інформаційні ресурси: створення, накопичення, обробка, розповсюдження, захист, впровадження" (Економічний та науково-технічний потенціал суспільного розвитку України: Концепція державної науково-технічної програми) Міністерство у справах науки і технологій-інв.№3813/16. – ДСК. – К.,1997. – 24с. – акт про

впровадження №343 від 14.12.1998 р. – Український інститут науково-технічної та економічної інформації).

Особистий внесок дисертанта. Отримані автором наукові результати є самостійним внеском у розробку системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

У методичному посібнику "Дипломна робота у вищих педагогічних закладах освіти (Положення про організацію і виконання) зі спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання напрямку підготовки "Педагогічна освіта" ", написаному у співавторстві, особисто дисертанту належать пропозиції щодо наукового обґрунтування вибору тем досліджень і порядку виконання дипломних робіт. У методичних рекомендаціях "Положення про науково-дослідну роботу студентів", написаному у співавторстві, особисто дисертанту належать ідеї щодо розробки концепції структури, організації, управління науково-дослідною роботою студентів. У статтях, опублікованих у співавторстві, особистим внеском здобувача є такі аспекти: "Формування проектної культури учнівської молоді як чинник формування творчої особистості" – концепція формування творчої особистості; "Методические проблемы изучения микропроцессорных средств и мини – ЭВМ в учебном процессе в условиях высшей школы"- особливості використання ЕОМ у педагогічній дослідницькій діяльності; "Влияние ЭВМ в учебном процессе на психофизиологические состояния и работоспособность обучаемых"- вплив ЕОМ на якість дослідницької роботи студентів; "Экспериментальная модель изучения общетехнических дисциплин в педвузах"- моделювання педагогічних процесів; "Формування творчої особистості засобами ергономіки"- інтелектуальне наповнення змісту трудового навчання; "Предварительный контроль знаний как средство повышения качества подготовки учителей труда"- особливості визначення якості знань; "Исследование кинетики возникновения ВМН в тонких пленках на лабораторных занятиях по ТКМ"- аналіз характеристик наукових знань, особливості організації та проведення дослідницьких робіт під час лабораторних занять; "Привлечение студентов к научно-техническому творчеству при выполнении комплексных лабораторных работ"- зміст науково-дослідної роботи студентів; "Комплексные лабораторные работы как средство активизации самостоятельной работы студентов"- особливості активізації самостійної роботи студентів; "Модульная система изучения общетехнических дисциплин в педвузах (на примерах теплотехники)"- моделювання педагогічних процесів; "Профессионально-педагогическая направленность изучения общетехнических дисциплин в педвузе при модульной системе организации учебного процесса (на примере теплотехники)"- визначення змісту інтелектуального наповнення предметів загальнотехнічних дисциплін; "Науково-дослідницька діяльність як компонент професійної підготовки студентів вищого педагогічного закладу освіти"- визначення сутності науково-дослідницької діяльності студентів педагогічного ВУЗу; "Prospects for updating the learning

technology in the comprehensive schools of Ukraine"- практичні проблеми технічної підготовки студентів; "Updating Technology in the Comprehensive Schools of Ukraine"- особливості підготовки творчої особистості.

Вірогідність здобутих результатів і висновків дослідження забезпечена методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень, застосуванням комплексу методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, тривалим терміном (1986-2005 рр.) дослідно-експериментальної роботи, періодичними доповідями на наукових конференціях і семінарах, об'єктивним порівняльним аналізом отриманих результатів із педагогічним досвідом інших учених у межах певних наукових парадигм, а також позитивним ефектом від їх упровадження в навчально-виховний процес.

На захист вносятся:

1. Концепція професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

2. Поняттєво-категоріальна парадигма підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

3. Педагогічна система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

4. Організаційно-методичні засади реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження на різних етапах виконання роботи обговорювалися на науково-практичних і науково-методичних конференціях і семінарах:

міжнародних: всесоюзній науково-практичній конференції "Вопросы преподавания машиноведения и основ производства на факультетах общетехнических дисциплин" (Новокузнецк, 1986 р.); "Пути повышения эффективности подготовки учителей трудового обучения" (Львів, 1989 р.); всесоюзній нараді "Совершенствование подготовки учителей труда в условиях непрерывного образования" (Новокузнецк, 1990 р.); "Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства" (Київ, 2000 р.); "Трудове навчання в системі освіти ХХІ століття" (Дрогобич 2003 р.); "Сучасний стан та перспективи розвитку трудового навчання в європейському освітньому просторі" (Київ, 2003 р.); "Teoretyczne i praktyczne problemy edukacji technicznej i informatycznej" (Iwonicz Zdroj, Польша, 2003 р.); "Професійне становлення особистості: проблеми та перспективи" (Хмельницький, 2005 р.);

всукраїнських: "Пути дальнейшего совершенствования научно-технического творчества молодежи (Тернопіль, 1988 г.); "Вища педагогічна освіта: сучасний стан та перспективи розвитку" (Київ-Дрогобич, 1999 р.), "Магістратура: теорія і практика" (Київ, 2004 р.), "Потенціал людини: духовний, психічний і творчий виміри" (Львів, 2005 р.), "Сучасні освітні технології у підготовці вчителя галузі "Технології" (Полтава, 2005 р.); "Історико-педагогічні дослідження: методологія,

періодизація, методика" (Херсон, 2005 р.); всеукраїнських науково-практичних *семінарах* з проблем підготовки вчителів трудового навчання (Броди, 2001 р.), "Актуальні проблеми трудової і графічної підготовки молоді у світлі стандартизації загальної середньої освіти в Україні" (Хмельницький, 2003 р.), м. Полтава, 2002 р., м. Херсон, 2003 р., м. Вінниця, 2004 р., м.Полтава, 2006 р. звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу інженерно-педагогічного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету імені І.Франка та педагогічно-індустріального факультету Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Результати дослідження апробовані у процесі організації науково-дослідної роботи студентів, на заняттях у науково-технічних гуртках, під час написання курсових, дипломних і магістерських робіт, читання лекцій, організації та проведенні наукових конференцій на інженерно-педагогічному факультеті Дрогобицького державного педагогічного університету імені І.Франка та педагогічно-індустріального факультету Національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано у 44 публікаціях, зокрема: 2 одноосібні монографія, 2 навчально-методичних посібники, 29 наукових статтях у фахових виданнях (з них 26 одноосібні) та 4 статті в інших виданнях та збірниках, 7 тез та матеріалів конференції.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації викладено на 396 сторінках. У роботі 15 таблиць, 24 графіки та рисунки. Список літератури становить 265 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дисертації, проаналізовано загальний стан дослідженості проблеми у психолого-педагогічній науці та стан її реалізації в освітній практиці, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання і методи дослідження, сформульовано методологічні та концептуальні положення, розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, викладено відомості про апробацію, їх вірогідність та форми впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі "Методологічні основи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності"** здійснено аналіз сутності педагогічної дослідницької діяльності, концептуальних основ та методологічних проблем становлення і розвитку питань підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, а також подано окремі результати аналізу сучасного стану готовності вчителів трудового навчання і студентів до педагогічної дослідницької діяльності.

На основі аналізу керівних документів (Закону України "Про загальну середню освіту", Державного стандарту освітньої галузі "Технології" та ін.) та наукових джерел встановлено, що сучасними пріоритетними ідеями професійної підготовки вчителів трудового навчання є ідеї гуманізму і демократії, спрямовані на розвиток творчого компоненту їх професійної діяльності. Це неминуче пов'язано із необхідністю адекватної корекції мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, яка повинна бути орієнтована на творчий характер майбутньої професійної діяльності. На цьому акцентується увага у працях А.Вербицького, С.Гончаренка, Р.Гуревича, Й.Гушулея, І.Зязюна, М.Євтуха, О.Коберника, О.Коваленко, П.Лузана, В.Мадзігона, І.Прокопенка, В.Сидоренка, Г.Терещука, О.Тхоржевського та ін.

Спираючись на філософські, педагогічні, психологічні дослідження, науковці відзначають, що підготовка до творчого характеру майбутньої професійної діяльності майбутніх учителів трудового навчання здійснюється під час їх безпосередньої участі у дослідницькій діяльності.

У розділі представлено діяльність як специфічну форму людської активності та взаємодії з навколишнім середовищем, вона розглядається як головний феномен, що визначає теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання і аналізується в методологічному плані з позицій філософії, психології та педагогіки.

Проведений аналіз існуючих філософських систем формування світоглядних основ сучасної освіти показав, що ні одна з них не спроможна вирішити основні протиріччя процесу педагогічної діяльності, тому методологічною основою педагогічної діяльності можуть бути філософські принципи (діалогової взаємодії, субстанціональної єдності та синергетики) і їх взаємозв'язок. Окрім цього, вони більш адекватно розкривають систему категорій, які відіграють роль філософських основ формування творчої особистості в сучасній освіті ("наука", "проблема", "парадигма"), а також систему категорій творчої діяльності ("здогадка", "ідея", "гіпотеза", "теорія", "концепція" і т. п.).

Сучасна філософія науки (Т.Кун, І.Лакатос, К.Поппер, В.Тумілін та ін.) відкидає можливість єдиної мови (методології) чистого спостереження та підтверджує залежність наукових тверджень від теорії сприйняття і розуму конкретного вченого. Такий підхід породжує ідею, згідно з якою для вирішення багатьох наукових проблем недостатньо лише методологічних концепцій, а необхідною умовою є підготовлена людина, яка бере участь у науковій роботі, тобто повинна бути створена передумова готовності дослідника до проведення дослідження. При цьому його досвід проведення таких робіт, а також індивідуальний склад розуму відіграють вирішальну роль. Це підтверджується аналізом специфіки педагогічної дослідницької діяльності, який показав, що основною метою підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності є формування його готовності до проведення

такої діяльності шляхом навчання, виховання, розвитку, психологічної підготовки та постійного професійного самовдосконалення. Проведені дослідження (В.Борисов, Л. Григоренко, О.Мороз, О. Ярошенко, Г. Чиканова та ін.) свідчать, про те, що не існує єдиної і всебічної готовності, а є готовність до визначеного виду діяльності. Водночас сама готовність є системою, яка складається з окремих компонентів, що включають уміння та навички (організаторські, комунікативні, гностичні, конструктивні тощо), які формуються на основі зовнішніх і внутрішніх умов.

Професійна педагогічна підготовка майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності оснований на сукупності методологічних підходів, які одночасно виступають як у своїй ситуативній єдності, взаємодії, так і самостійно. Тому інтеграція методологічних підходів (порівняльно-діяльнісного, проблемно-діяльнісного, особисто-діяльнісного, інтегративного та інших) дозволяє виявити ознаки різних елементів професійної педагогічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, оскільки інтегрування відбувається в процесі накладання кількісних та якісних дослідницьких професійних ознак. Це приводить до виникнення нового знання, формування навичок і вмінь відповідно до нових професійних якостей вчителя.

Результати педагогічної діагностики сучасного стану готовності студентів та вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності (проведені в 2000 році) свідчать, що умови реального життя стимулюють підвищений інтерес до педагогічної дослідницької підготовки учасників освітнього процесу. Згідно з нашими даними понад 90% студентів і не менше 80% викладачів висловлюють думку про необхідність забезпечення такої підготовки.

Результати аналізу анкет виявили ряд недоліків щодо формування готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності, які пояснюються, насамперед, відсутністю: науково обґрунтованих вимог до рівня готовності; інформаційно-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; взаємодії всіх ланок навчально-виховного процесу і недостатньою ефективністю впливу кожної ланки окремо. Аналіз педагогічної практики показує, що питання організації та проведення педагогічної дослідницької підготовки майбутніх учителів не носять системного характеру в структурі їх професійної підготовки, відсутнє положення, яке б регламентувало цей вид роботи.

Проведене діагностичне обстеження дає можливість констатувати, що зміст навчальних планів та програм не створює достатніх умов для системної і цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Основною причиною такого стану є наявність "фрагментів" наук у навчальних планах підготовки вчителів трудового навчання, відірваних один від одного (механіка, теплотехніка, радіоелектроніка і т.п.), фрагментарність фундаментальних

наукових знань сучасного суспільства, відсутність так званого "синтетичного" підходу (І.Пригожин, С.Гончаренко), який би інтегрував наукові знання, базове розуміння науки (матерія, поле), що привело до створення конгломерату, в якому важко знайти інтегровану інтелектуальну базу для професійної підготовки майбутнього фахівця.

Проведені дослідження історії виникнення, становлення та розвитку підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності дають можливість стверджувати, що "процесуальність" педагогічного процесу класичної педагогіки була похідною щодо форм його організації. Жорстка регламентація педагогічної дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах створювала так званий "конвеєр" формування творчої особистості, що значною мірою якраз і відштовхувало частину творчих, креативних студентів від участі у дослідницькій діяльності.

Визначені в дослідженні особливості підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності необхідно враховувати в процесі створення системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

У другому розділі – "Теоретичні засади підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності" – обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, подано результати констатувального експерименту, визначено теоретичні положення, які розкривають зміст та особливості процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, розроблено критерії, показники і рівні оцінки готовності майбутніх учителів трудового навчання до проведення педагогічної дослідницької діяльності, обґрунтовано модель системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Використання під час дослідження системи філософських принципів та її взаємозв'язків як методологічної основи педагогічної діяльності дало можливість стверджувати, що підготовка майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності може розглядатись як об'єктивно існуюче, складне та суперечливе, неперервне системно-функціональне, соціально-педагогічне явище в загальному педагогічному процесі та становить собою специфічний цілісний відносно самостійний педагогічний процес, який водночас є педагогічною системою.

Використання історизму і науковості (С.Біленький, Л.Ваховський, А.Вихрущ, Н.Гупан, С.Гончаренко, Н.Дічек, І.Козловська, А.Піскунов, О.Сухомлинська, та ін.) як основ парадигми професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання (аналіз характеристик науки, методик та правил прийняття рішень) дозволило констатувати основну відмінність між навчальною та науковою діяльністю та показати, що розвиток науки значною мірою залежить не тільки від

встановлення наукового факту, а й від його інтерпретації. Ця теза дозволила під час аналізу структури наукових знань, змісту наукової діяльності, характеристик науки (В.Лутай, Т.Кун, І.Лакатос, К.Поппер, І.Пригожин, В.Вернадський, С.Гончаренко та ін.) показати, що на один і той же факт можна дивитись з позицій різних теорій, концепцій, які часто суперечать одна одній, і зробити висновок, що однією з головних методологічних проблем підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності є вибір наукової школи, парадигми, яка дозволить систематизувати наукові погляди, вибрати напрямок дослідження, його межі, перспективи, структурувати майбутню педагогічну діяльність.

Дослідження структури професійної підготовки вчителя трудового навчання дозволило висвітлити методологічну роль парадигми як системи поглядів майбутніх учителів трудового навчання на проведення педагогічної дослідницької діяльності та показати, що формування їх готовності до цієї діяльності повинно проходити на основі узгодження понять "наука", "парадигма", які визначають відмінності педагогічної діяльності від науково-педагогічної, оскільки це визначає структуру і зміст педагогічної дослідницької діяльності.

Відповідно до проведених досліджень встановлено концептуальні засади професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та визначено психолого-педагогічну сутність поняття "педагогічна дослідницька діяльність студентів" – як такий вид навчально-пізнавальної роботи творчого характеру, що націлений на пошук, вивчення й з'ясування фактів і явищ дійсності для набуття й систематизації суб'єктивно нових знань про них. Таке визначення дало змогу розглянути процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як складний інтегративний феномен, що існує як соціальне, педагогічне та психологічне явище, з'ясувати основні підходи щодо вивчення сутності цієї проблеми. Використовуючи методологічну роль поняття "педагогічна дослідницька діяльність", визначено функціональну специфіку педагогічної дослідницької діяльності, що дозволило описати компонентно-структурний склад, визначити принципи побудови та створити модель педагогічної дослідницької діяльності, встановити умови її функціонування (рис.1).

Структура педагогічної дослідницької діяльності студентів у розділі представлена сукупністю мотиваційного, змістового, процесуального й результативного компонентів, що є характерною для будь-якого виду пізнавальної діяльності. Вона віддзеркалює основні складники пропонованої моделі педагогічної дослідницької діяльності: мотив, предмет, процес, результат. Кожний з компонентів педагогічної дослідницької діяльності виконує певну дидактичну функцію, що покликана забезпечити оптимальність набуття знань студентами.

Ефективність реалізації цих функцій зумовлена дидактичною потужністю структури моделі, в основі якої – взаємозв'язок систем функціонування, організації та управління педагогічною дослідницькою діяльністю. Саме оптимізація кожної з

структур у складі загальної структури педагогічної дослідницької діяльності покликана сприяти ефективності функціонування загальної структури й тим самим забезпечувати повноту, оперативність, гнучкість і якість знань студентів.

Системотвірним елементом функціонування педагогічної дослідницької діяльності є науково-дослідні завдання, які забезпечують поступове, поетапне нагромадження студентами досвіду педагогічної дослідницької роботи в будь-якій організаційній формі навчання та забезпечують самоорганізацію самостійності у здійсненні цієї діяльності.

Дослідження понять "діяльність", "наука", "завдання" дозволило запропонувати робочий варіант визначення дефініції "науково-дослідницьке завдання" (це таке проблемне завдання, яке спрямоване на вивчення певних фактів та явищ, актуалізацію знань про них з метою вироблення й систематизації суб'єктивно нової інформації про дійсність).

Дослідження функціонування моделі сучасної теорії діяльності та принципів синергетики дозволило дійти до висновку, що в моделі педагогічної дослідницької діяльності найважливішим елементом взаємодії педагога й учня є їх подвійний зворотній зв'язок, завдяки якому педагог постійно корегує кожен елементарну педагогічну дію і загальну кінцеву мету. При цьому регуляційний вплив викладача націлений на забезпечення умов прискореного розвитку студента як дослідника і формування у нього основ самоуправління. Тому система управління передбачає поступовий перехід від управління з боку викладача до самоуправління студента.

Розробка моделі педагогічної дослідницької діяльності забезпечила можливість визначити готовність майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як певне особистісне утворення, яке передбачає наявність у студентів сукупності якостей особистості дослідника, педагогічних знань, умінь, навичок, що сприяють успішній реалізації дослідницької діяльності, формують потреби й інтерес до такої діяльності, відповідальність за її результати та впевненість у собі. Доведено, що формування такої готовності може бути зrealізовано тільки як результат цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, що забезпечується загальною системою організації цього процесу та спеціальною системою підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Проведені констатувальні дослідження та теоретичний аналіз проблеми свідчить, що опанування майбутніми вчителями трудового навчання змістом підготовки до організації та проведення педагогічних досліджень передбачає формування у них психолого-педагогічних знань щодо ефективності цієї роботи, розвиток умінь організовувати, проводити, контролювати та коригувати педагогічну дослідницьку діяльність, педагогічне мислення, наявність певного арсеналу педагогічних дослідницьких дій. Кожний із цих компонентів змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення

педагогічних досліджень розглядається як критерій результативності заходів педагогічного впливу і використовується для оцінки готовності майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Як критерії визначено педагогічні дослідницькі знання та методику їх застосування; педагогічні дослідницькі вміння; педагогічне дослідницьке мислення; педагогічні дослідницькі дії.

Використання сучасних методів оцінювання (анкетування, бесіда, тестування, спостереження, метод експертних оцінок) та опрацювання отриманих даних методами математичної статистики показали, що готовність майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення педагогічних досліджень доцільно оцінювати за чотирма рівнями готовності. Дані дослідження наведені в табл. 1.

Таблиця 1

**Рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання
до проведення педагогічної дослідницької діяльності
(за даними констатувального експерименту)**

Критерії	Рівні готовності							
	Низький		Середній		Достатній		Високий	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
педагогічні дослідницькі знання	42	30,65	55	40,14	24	17,51	16	11,67
педагогічні дослідницькі вміння	40	29,19	53	38,68	31	22,62	13	9,48
педагогічне дослідницьке мислення	41	29,92	51	37,22	30	21,89	15	10,94
педагогічні дослідницькі дії	37	27,00	57	41,60	28	20,43	15	10,94
Середньо статистичне	40	29,19	54	39,41	28	20,62	15	10,8

Результати аналізу констатувального етапу дослідження свідчать, що зміст навчальних планів та програм не створює достатніх умов для системної і цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Основними чинниками, які впливають на ефективність готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, є системність у підготовці майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; взаємодія суб'єктів цієї діяльності; вивчення та розповсюдження передового педагогічного досвіду; педагогічне самовдосконалення; педагогічна дослідницька спрямованість викладання різних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання; індивідуальна і групова робота з студентами.

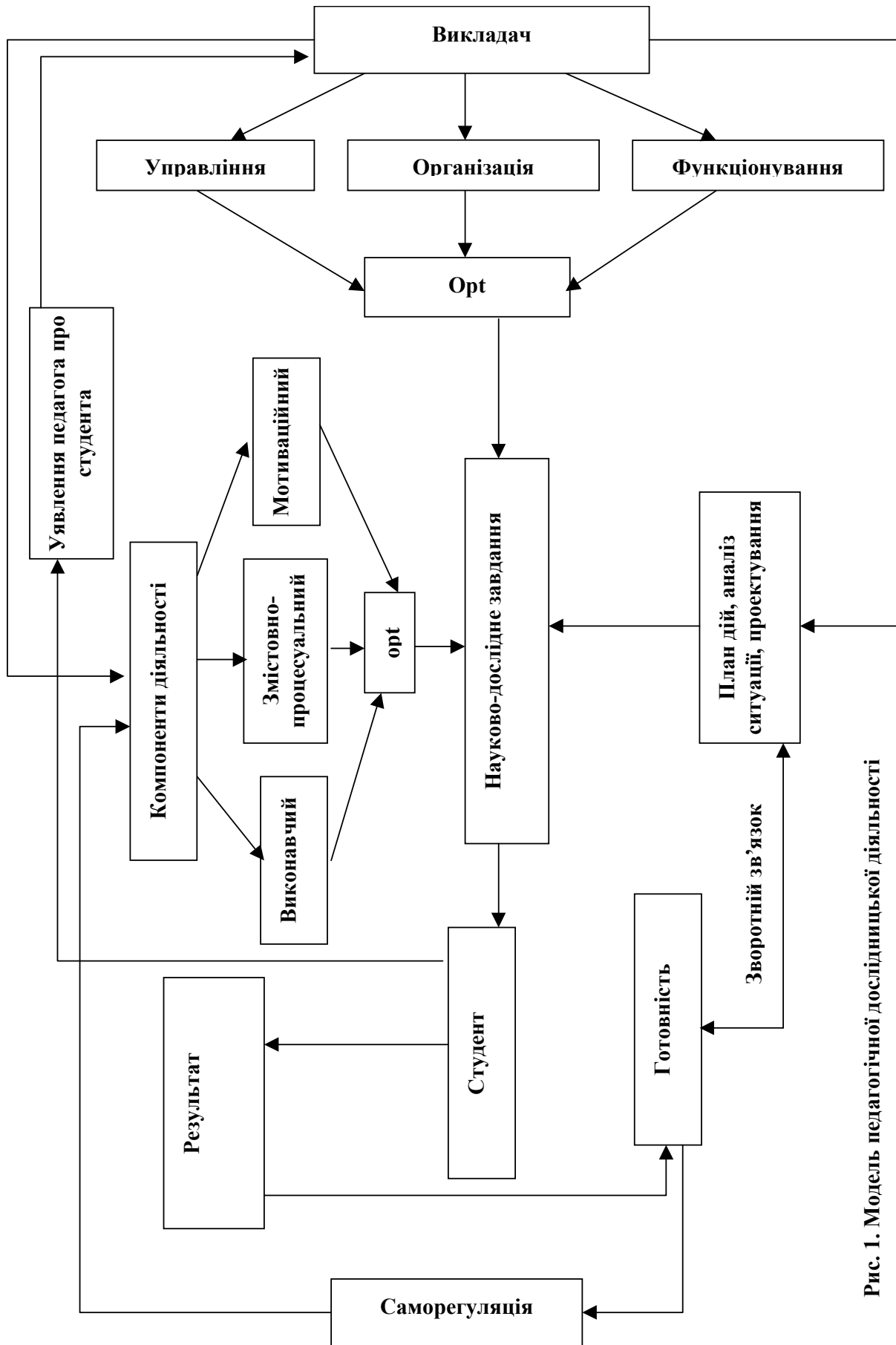

Рис. 1. Модель педагогічної дослідницької діяльності

У третьому розділі "Система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності" охарактеризовано педагогічну систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, яка забезпечує поетапне формування готовності майбутніх учителів до цієї діяльності на основі організаційної, інформаційної та ціннісної складових.

На основі розробленої теоретичної моделі педагогічної дослідницької діяльності визначено структуру системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Використання системного підходу під час аналізу специфіки дослідницької діяльності в структурі професійної педагогічної діяльності вчителя трудового навчання дозволило визначити принципи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, зокрема системності та цілісності; професійної та гуманістичної спрямованості; зв'язку теорії з практикою; індивідуалізації і диференціалізації; інтеграції; доступності, неперервності та наступності; психолого-педагогічної єдності; професійного самовдосконалення; зворотного зв'язку.

Представлені вимоги, вихідні положення та основні принципи щодо конструювання моделі педагогічних явищ, діяльнісний підхід та принципи синергетики дозволили максимально оптимізувати систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності (рис.2).

Розроблена педагогічна система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності є динамічною структурою, системотвірним компонентом якої є педагогічна діяльність.

Структура та послідовність реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності в системі основних складників навчально-виховного процесу представлена сукупністю органічно взаємозалежних компонентів: підготовчого (організаційно-орієнтовного), виконавчого (конструктивно-прикладного), результативного (рефлексивно-коіологічного, контрольного).

Запропонована на основі теоретичної моделі та результатів емпіричного дослідження педагогічна система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності включає такі підсистеми:

- мета підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності (ідеальна прогностична модель майбутнього фахівця);
- інформаційно-технологічне забезпечення підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності;
- педагогічні умови підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, які забезпечують можливості змісту освіти та

навчання, мотивації навчально-пізнавальної діяльності, ціннісно-цільову спрямованість навчального процесу, інформаційно-технологічне забезпечення підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, поетапне вирішення завдань підготовки до проведення педагогічної дослідної діяльності;

- готовність до проведення педагогічної дослідної діяльності (набуті знання, сформовані якості дослідника, уміння та навички організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності);

- контрольна, яка забезпечує діагностику, оцінювання та корегування процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності в часовому вимірі триває безперервно та реалізується поетапно. Взаємодія етапів та блоків має мобільний характер, забезпечує необхідність поступового формування у студентів дослідницьких умінь та навичок, за рахунок "покрокового" нарощування складності з доведенням на прикінцевому етапі повної концентрації всіх елементів структури моделі науково-дослідницької діяльності.

Дослідження дає можливість стверджувати, що послідовне застосування поетапного нагромадження студентами досвіду педагогічної дослідницької роботи об'єктивно зумовлює необхідність розробки теорії підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як систематизованої сукупності науково-педагогічних знань, які відображають певний педагогічний феномен, спрямований на більш ефективну підготовку майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Проведене дослідження показало, що низький рівень готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності визначається відсутністю цілеспрямованої систематичної роботи в цьому напрямку та ігноруванням умов, які забезпечують формування компонентів готовності, без яких неможлива ефективна взаємодія в системі "викладач-студент".

У розділі обґрунтовано, що умови, які забезпечують успішність формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності, тісно пов'язані і взаємозалежні одна від одної. Їх ефективність визначається дією сукупності умов, а не перевагою однієї чи кількох у вузівському процесі. Як показало наше дослідження, доцільно під час організації вузівського процесу враховувати комплекс умов, орієнтованих на особистість майбутнього педагога, а також умов, які забезпечують наскрізну підготовку. Оскільки педагогічні умови повинні відображати суттєві характеристики процесу і предмета готовності до педагогічної дослідницької діяльності, то в роботі вперше поставлено питання про визначення педагогічних умов формування готовності студентів педвузу до педагогічної дослідницької діяльності як підсистеми системи підготовки, а не тільки окремих її складників.

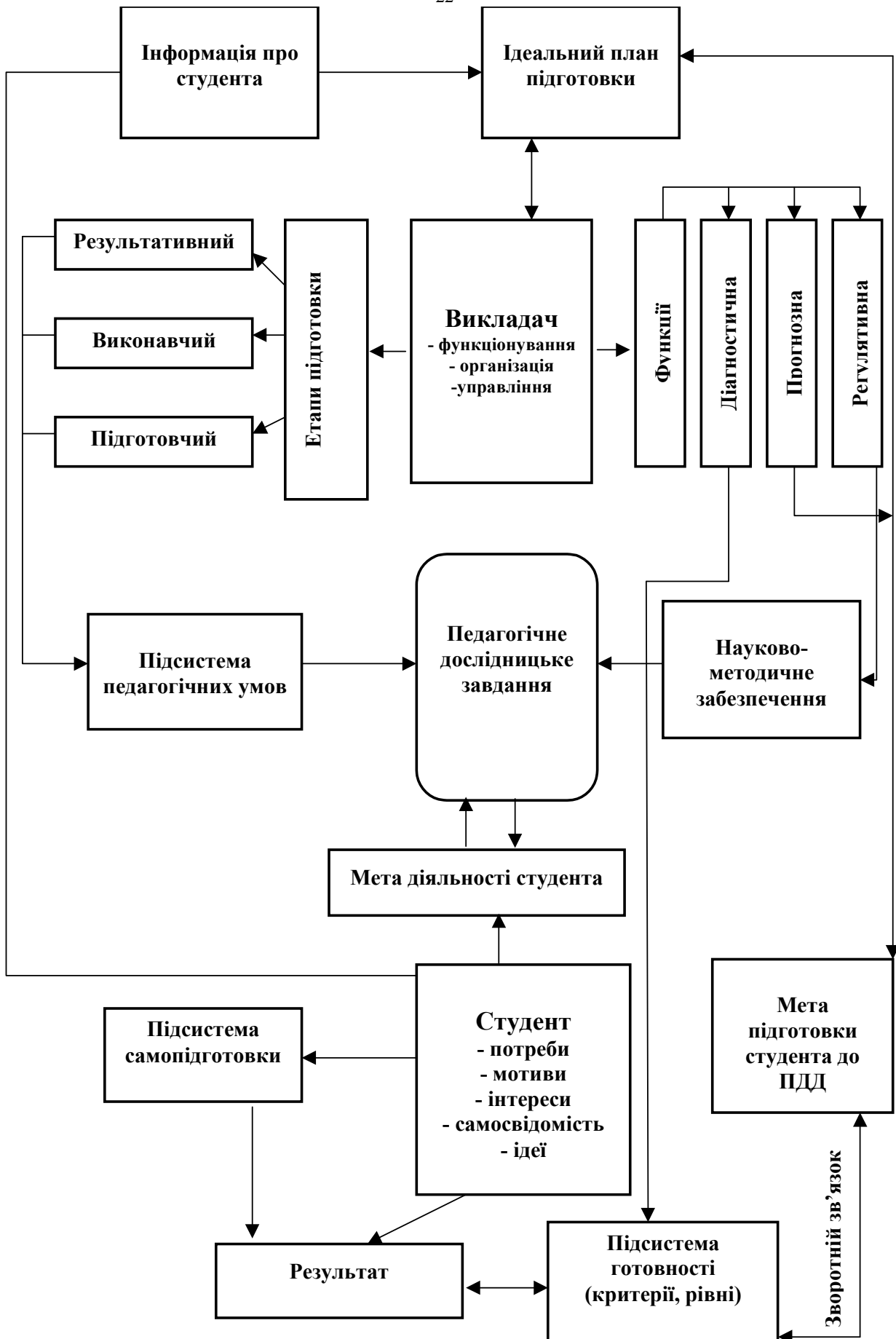

Рис. 2. Система підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності

У розділі висвітлено питання засобу формування дослідницьких умінь за допомогою систем програмування.

Встановлено, що, самостійно розробляючи індивідуальні автоматизовані системи програмування, студенти набагато краще засвоюють навички дослідницької діяльності. Це зумовлено тим, що в процесі побудови таких систем необхідно засвоїти не лише повну систему знань, якими потрібно оперувати, а й самі способи оперування.

Встановлено, що переваги використання індивідуальних автоматизованих систем програмування полягають у максимальній активізації самостійної дослідницької діяльності студентів, що сприяє формуванню міцних, усвідомлених знань, підвищенню інтересу до досліджуваного предмета, а отже, застосування цього методу допомагає студентам опанувати методи наукового пізнання, створює в них потребу у творчій діяльності, формує якості творчої особистості.

У четвертому розділі – "Організаційно-методичні основи підготовки майбутніх учителів до педагогічної дослідницької діяльності" – обґрунтована сутність організаційно-методичних основ підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Проведене дослідження дало можливість зробити висновок про те, що в системі підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності має бути забезпечена їх підготовка до організаційно-управлінської діяльності, яка передбачає навчання майбутніх учителів трудового навчання, плануванню заходів до проведення педагогічної дослідницької діяльності; формування та розвиток практичних навичок та вмінь організації проведення педагогічної дослідницької діяльності; набуття досвіду вивчення передового педагогічного досвіду, формування особистих якостей дослідника.

Визначено й обґрунтовано, що обов'язковою умовою ефективності організації педагогічної дослідницької діяльності є система організації щодо наступності форм і методів її проведення при переході від молодших курсів до старших. При цьому для організації проведення педагогічних досліджень доцільно, щоб реалізувалась певна послідовність від наукової ідеї через лабораторні дослідження, проектування і моделювання до практичного впровадження педагогічної ідеї (дослідження) в життя. На основі моделі системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності скоординовано мету кожного етапу та сплановано поетапну роботу з реалізації завдань, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до проведення педагогічної дослідницької діяльності.

Практична реалізація системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності відповідно до її мети та завдань передбачала певну послідовність етапів такої підготовки. При чому етапи, під час яких здійснювалося формування позитивної установки та інтересу до проведення

педагогічної дослідної діяльності, системи психолого-педагогічних знань, на базі яких формується система навичок та вмінь, педагогічних здібностей, спрямованості дослідницької діяльності та їх діагностування, охоплювали у своєму розвитку весь період навчання майбутніх учителів трудового навчання.

На основі аналізу навчальних планів підготовки вчителів трудового навчання в педагогічних університетах (Києва, Полтави, Чернігова, Умані, Херсона), які брали участь у дослідженнях, встановлено, що дисципліна "Основи наукових досліджень", як правило, читається на четвертому і п'ятому курсах. Як показали дослідження, це не забезпечує формування необхідних знань, умінь і навичок проведення педагогічної дослідницької діяльності у студентів. Тому доцільно цей предмет викладати з другого курсу, поетапно формуючи у студентів поняття: "наука"; "наукові знання"; "наукові парадигми"; "кодекс наукової честі", "наукові товариства", усвідомлення відмінностей між навчальною і науковою діяльністю, які забезпечать формування педагогічної дослідницької спрямованості особистості, якостей та здібностей дослідника.

У розділі обґрунтовано положення щодо формування психологічних та морально-етичних якостей дослідника ("кодекс наукової честі"), що дало змогу визначити основні напрями в організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, які забезпечують ціннісно-цільову спрямованість навчального процесу. Доведено, що важливою складовою цього процесу є спеціальна психологічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання, спрямована на засвоєння знань з психології поведінки і діяльності, формування навичок і вмінь керувати почуттями та емоціями при проведенні педагогічної дослідницької діяльності.

Проведене дослідження дало змогу визначити основні напрями в організації навчально-виховного процесу та розробити "Положення про організацію та проведення педагогічної дослідницької діяльності", яке враховує етапи навчання, конкретизує соціальну мету, спрямовану на реалізацію особистісно-розвивального підходу у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання. В ньому представлена структурована інформація з основ наукових педагогічних досліджень, спрямована на формування готовності до проведення педагогічної дослідницької роботи таким чином, щоб знайомити студентів передусім із науковими парадигмами, науковими методами досліджень та підходами, які існують.

У п'ятому розділі **"Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності"** розкрито зміст, логіку та особливості проведення педагогічного експерименту, висвітлено результати експериментальної роботи, репрезентовано педагогічні рекомендації щодо системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Експериментальне дослідження перевірки дієвості та ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до

педагогічної дослідницької діяльності проходило з 1999 по 2005 роки та охоплювало три взаємозалежних етапи (підготовчий, основний, заключний).

На *підготовчому етапі* на основі аналізу моделі педагогічної дослідницької діяльності здійснено відбір змісту та структуризування навчального матеріалу дисциплін, які формують специфічні дослідницькі знання, цілеспрямовану реалізацію використання педагогічних умов формування пізнавального інтересу і розробку науково-дослідних завдань на основі інтегруючого поняття. Це визначило зміст і хід проведення пробно-пошукового педагогічного експерименту, основною метою якого було виявлення і відбір компонентів навчання, які спрямовані на формування системності знань студентів; поетапне формування знань, умінь і навичок проведення та організації педагогічної дослідницької діяльності; уточнення критеріїв та показників ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до педагогічної дослідницької діяльності. Пробно-пошукові педагогічні експерименти розширили теоретичне обґрунтування компонентів системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, розуміння базових понять навчальних курсів "Основи наукових досліджень", "Вступ до спеціальності"- "наука", "парадигма", "кодекс наукової честі", "педагогічна дослідницька діяльність", "науково-дослідне завдання"; методів формування дослідницького мислення, поведінки, методів стимулювання педагогічної дослідницької діяльності тощо.

На цьому етапі визначено якість і рівень підготовленості майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; розроблено і апробовано інструментарій дослідження; здійснено організаційні заходи з підбору і вивчення складу контрольної та експериментальної груп; сформовано групи експертів для оцінки результатів експерименту. У процесі планування експерименту враховано взаємозв'язок і взаємообумовленість характеристик та ознак досліджуваних об'єктів.

Результати експерименту дозволили уточнити теоретично розроблену модель системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності та сформулювати додаткові вимоги до самої системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, а саме: забезпечити особистісно-розвивальний підхід у процесі навчання; зміст навчального матеріалу повинен відображати зміни в наукових парадигмах; необхідно стимулювати самостійну роботу студентів як один з головних факторів формування творчості; оцінювання досягнень студентів повинно здійснюватись у динамічній системі через подвійний зворотній зв'язок.

На *основному етапі* формувального експерименту зrealізована загальна перевірка ефективності розробленої педагогічної системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Основою організації педагогічного експерименту було поетапне цілеспрямоване внесення в експериментальних групах змін у зміст і організацію

навчально-виховного процесу та здійснення після цього серії контрольних зрізів і вимірів. На цьому етапі проводилось формування у студентів орієнтовної основи дій, відповідних мотиваційних настанов на подальшу експериментальну діяльність, розуміння необхідності і побудову власної діяльності на основі сучасної освітньої парадигми; вирішенням завдань поглибленого вивчення закономірностей, принципів, методів, прийомів, спрямованих на вдосконалення процесу підготовки майбутніх вчителів до педагогічної дослідницької діяльності, засвоєння передового педагогічного досвіду, а також вироблення єдиного підходу до цієї проблеми.

Для визначення ступеня ефективності експериментальних впливів було проведено три виміри в експериментальних та контрольних групах студентів: на початку експерименту, через рік після початку і наприкінці експериментального дослідження.

Змістом роботи на *заключному етапі* стала перевірка, опрацювання й узагальнення одержаних експериментальних результатів; формулювання висновків і педагогічних рекомендацій; аналіз та обговорення змісту результатів дослідно-експериментальної роботи у формі доповідей, опублікування навчальних і методичних посібників.

Ефективність педагогічної системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності визначалася експертами за чотирма критеріями з відповідними показниками. Коефіцієнт рангової кореляції експертних оцінок становив $\rho = 0,89$, що дає підстави для довіри експертам.

Зміни, що відстежувалися під час педагогічного експерименту насамперед стосувались рівня готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності (табл. 2).

Таблиця 2.

**Динаміка готовності майбутніх учителів трудового навчання
до педагогічної дослідницької діяльності
(за даними формуючого експерименту)**

Рівень готов- ності	Початок експерименту		Проміжний зріз		Завершальний етап експерименту	
	Експери- менталь- ні групи	Конт- рольні групи	Експери- менталь- ні групи	Конт- рольні групи	Експери- менталь- ні групи	конт- рольні групи
I	22,5	20,1	23,4	20,7	27,8	21,1
II	57,2	55,1	62,3	57,1	68,7	57,9
III	16,3	15,7	19,9	16,3	22,6	16,8
IV	2,9	2,7	6,4	3,8	7,0	4,9

Результати аналізу даних таблиці свідчать, що на початку експерименту рівень готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної

дослідницької діяльності експериментальної та контрольної груп був приблизно однаковим. Після поетапного впровадження розробленої педагогічної системи відбулися статистично значущі зміни на рівнях готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності: в експериментальній групі середній динамічний приріст становив 0,91 бала, у контрольній – 0,38 бала.

Статистична значучість показників засвоєння навчального матеріалу студентами оцінювалась за допомогою критерію χ^2 Пірсона. Надійність і достовірність оцінки результатів експериментальних даних становила 95%. Аналіз отриманих результатів показує, що у всіх випадках експериментальні значення критерію χ^2 значно менші від теоретичного значення критерію χ^2 . Це означає, що розходження між дослідними (тобто одержаними в експерименті) і теоретичними рядами показників засвоєння навчального матеріалу несуттєві. Тому є всі підстави прийняти гіпотезу про достовірність результатів експериментальної роботи.

Оскільки у всіх експериментальних групах рівень засвоєння знань навчального матеріалу перевищував 80%, то виходячи із загальноприйнятих критеріїв, є підстави стверджувати про достатньо високий рівень сформованих у студентів науково-дослідних знань та вмінь. Це у свою чергу дозволяє зробити висновки, що зміст розроблених у процесі дослідження навчально-програмних матеріалів доступний для засвоєння студентами і може бути рекомендованим для практичного застосування.

Таким чином, педагогічний експеримент засвідчив, що запропонована система дала можливість суттєво підвищити ефективність підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, планомірно і систематично сприяла формуванню їх готовності до такої діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теорії та педагогічної практики підготовки вчителів трудового навчання показав, що нинішній стан не відповідає сучасним вимогам, існуюча технологія навчання недостатньо створює умови для реалізації державного стандарту освітньої галузі "Технологія". Крім того, наявність "фрагментів" наук у навчальних планах підготовки вчителів трудового навчання, відірваних один від одного (механіка, теплотехніка, радіоелектроніка і т.п.), фрагментарність фундаментальних наукових знань сучасного суспільства, відсутність так званого "синтетичного" підходу (І.Пригожин, С.Гончаренко), який би інтегрував наукові знання, навіть базове розуміння науки (матерія, поле) створили конгломерат, в якому складно знайти інтегровану інтелектуальну базу для їх професійної підготовки.

Тому система підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності повинна реалізувати свою випереджувальну функцію щодо розв'язання цієї проблеми.

Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, визначення психолого-педагогічної сутності понять та дефініцій дає можливість розглянути процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як складний інтегративний феномен, що існує як соціальне, педагогічне та психологічне явище.

Теорія підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності є достатньо інтегрованою і відносно самостійною педагогічною теорією, яка охоплює цілісний педагогічний процес у ВНЗ. Основу теорії підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності визначають такі методологічні підходи: діалектико-синергетична методологія; методологія педагогічної діяльності; закономірності філософії нестабільності І.Пригожина. Це дає можливість значно глибше зрозуміти унікальність кожного суб'єкта освіти, а також неможливість точного передбачення конкретних результатів педагогічної діяльності, тому завжди обґрунтовано можна коригувати кінцеву мету педагогічної діяльності (підготовку майбутніх учителів трудового навчання до науково-дослідної роботи).

Послідовна реалізація методологічних підходів дає можливість конструювати педагогічний процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, визначити та диференціювати його функції, відобразити єдність особистісно-орієнтованого та діяльнісного аспектів, підпорядкувати зміст підготовки ціннісним орієнтаціям майбутньої професійної діяльності, визначити структурні елементи теорії підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності: об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, категорії, терміни, методи пізнання.

Застосування методів теоретичного дослідження (моделювання, функціональний та системно-структурний аналіз) дає можливість обґрунтувати певну цілісність системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, визначити зміст та обсяг його компонентів, а також особливості реалізації кожного з них саме у цій педагогічній системі. У своїй взаємодії ці компоненти утворюють якісно новий педагогічний феномен, що може розглядатися як процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Під підготовкою майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності розуміємо системний специфічний процес як підсистему загального педагогічного процесу у ВНЗ, змістом якого є синтез навчання, виховання, розвитку студентів, їх підготовки до проведення цієї діяльності, опанування її змістом, що забезпечує готовність до проведення цього виду діяльності та представляє собою специфічний цілісний відносно самостійний педагогічний процес, який водночас є педагогічною системою.

2. Сучасний стан практики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності є недостатнім.

Недостатньо розроблені фундаментальні та прикладні дослідження з проблем підготовки майбутніх учителів трудового навчання до творчої педагогічної дослідницької діяльності, практично відсутня цілісна система підготовки вчителя до педагогічної дослідницької діяльності в структурі їх професійної підготовки, яка би включала в себе зміст, шляхи, форми, методи. Як окремі елементи, ці види діяльності включаються в різні види навчально-пізнавальної діяльності і не несуть обов'язкового характеру, відсутнє положення, яке би регламентувало цей вид роботи.

Результати констатувального експерименту показали, що сьогодні цілеспрямованого, системного підходу до розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів трудового навчання і формування навичок педагогічної дослідницької діяльності немає. Вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу має пізнавально-репродуктивний, а не активно-діяльнісний характер.

Встановлено, що у студентів спостерігається дуже слабкий зв'язок між знаннями і уміннями в сфері проведення педагогічної дослідницької роботи (коефіцієнт кореляції $R_{xy}=0,60$). Спостерігається велика різниця в опануванні педагогічних дослідницьких знань та умінь між студентами і викладачами.

Понад 90% студентів і не менше 80% викладачів висловлюються про необхідність забезпечення такої підготовки.

Теоретичні знання і дослідницькі уміння не утворюють цілісність і комплексність, а існують нарізно. Вчителі недостатньо знають зміст педагогічної дослідницької діяльності, а також методи і прийоми педагогічних досліджень.

3.Сформульовано основні концептуальні положення, які, закладені в основу професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності: переміщення акцентів у трудовій підготовці учнівської молоді від фактично ремісничо-тренувального навчання до формування та розвитку творчої ініціативи, інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня, системної самостійної роботи студентів щодо оволодіння сучасними науковими знаннями; формування особистості вчителя, який був би конкурентноспроможним на європейському ринку праці; системність заходів підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; удосконалення навчально-виховного процесу на принципах науковості, історизму; реалізація педагогічної системи шляхом упровадження неперервних заходів науково-методичного забезпечення, враховуючи пізнавальні можливості та інтереси студентів на різних етапах підготовки;

Ці засади повинні здійснюватися на основі системно-функціональної, діяльнісної та особистісно-орієнтованої теорій підготовки вчителів; побудови моделі педагогічної дослідницької діяльності з урахуванням соціально-економічних, теоретичних та практичних факторів; визначення вихідних

параметрів, дефініцій, теорій необхідних для побудови системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; педагогічних умов реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

4. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності – неперервне системно-функціональне психолого-педагогічне явище, яке можна представити як цілісну педагогічну систему науково-обґрунтованих дій і заходів у загальному педагогічному процесі вищого навчального закладу. Ця система передбачає єдність діяльнісного та особистісно-орієнтованого аспектів педагогічної діяльності, побудовану з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх учителів трудового навчання, яка визначає зміст, види і форми педагогічної дослідницької діяльності та передбачає формування творчого потенціалу, рефлексії власної діяльності, здатності особистостей до неперервного саморозвитку та формування ціннісних орієнтацій, оволодіння загальними і спеціальними знаннями, навичками та вміннями дослідницької діяльності, формування необхідних особистісних якостей дослідника.

Основу системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності становлять такі чинники: студент (його переконання, мотиви, потреби, інтереси, самосвідомість та ідеали); педагог (його організаційна, управлінська, виконавська, контролююча діяльність); мета і конкретні цілі підготовки – формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; принципи, функції; педагогічні впливи (методи, форми, засоби); науково-методичне забезпечення; оцінка і корекція результатів підготовки (критерії, рівні); зв'язки між компонентами.

Функціонування системи забезпечується на основі поєднання різнорівневих функціональних, дидактичних, генетичних, процесуальних, управлінських та інших зв'язків, є спеціально організованим цілеспрямованим, динамічним, адаптованим до реальних умов педагогічним процесом, який реалізується на основі відповідних умов, зокрема створення моделей подвійного зворотного зв'язку; використання проблемного навчання на основі інтегруючого поняття "педагогічна дослідницька діяльність"; комплексне застосування проблемних педагогічних дослідницьких завдань, створення атмосфери творчого їх розв'язання, методів імітації майбутньої педагогічної діяльності; використання сучасних методів проектування педагогічних процесів; широке використання комп'ютерних засобів навчання; цілеспрямоване формування професійно-пізнавальних інтересів майбутніх учителів трудового навчання.

Оцінювання ефективності системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності має системний характер, досягнення мети здійснюється через використання синергетичної методології з

переходом до підсистеми самопідготовки, що збігається із загальною метою особистісно-розвивального підходу, здійснюється на основі використання сучасних комп'ютерних технологій та засобів діагностики.

Педагогічна система підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності охоплює три етапи, які відповідають структурі науково-дослідної роботи. Технологічність системи досягається за рахунок дотримання вимог безперервності, послідовності, поступового переходу від простого до складного, своєчасного діагностування, прогнозування, контролю, корекції й оцінки процесу опанування проведення педагогічної дослідницької діяльності. У своїй сукупності ці компоненти утворюють якісно новий педагогічний феномен, що може розглядатися як педагогічний процес підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

5 Розробка моделі педагогічної дослідницької діяльності дала можливість визначити готовність майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як певне особистісне утворення, яке передбачає наявність у студентів сукупності якостей особистості дослідника, педагогічних знань, умінь, навичок, що забезпечують успішну реалізацію дослідницької діяльності, формування потреби й інтересу до такої діяльності, відповідальності за її результати та впевненості в собі. Показано, що формування такої готовності може бути зреалізовано тільки як результат педагогічного процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, який повинен бути забезпечений загальною системою організації цього процесу та спеціальною педагогічною системою підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Готовність до педагогічної дослідницької роботи представлена системою, яка складається з таких структурних компонентів: мотиваційного, змістовно-процесуального та виконавчого, яку можна визначити як цілісне особистісне утворення, що передбачає наявність у студентів сукупності певних якостей особистості, знань, умінь, навичок проведення цієї діяльності. Кожний із компонентів, що складають зміст процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, може розглядатись як критерій результативності заходів педагогічного впливу і використовуватися для оцінки готовності до педагогічної дослідницької діяльності. Для діагностування готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності в дослідженні розроблено інформаційно-пізнавальний, ціннісно-орієнтаційний, діяльнісно-технологічний, узагальнено-прогностичний критерії, відповідні їм показники та рівні, які відображають його змістовну та організаційну сторони.

Встановлено основні чинники, які впливають на ефективність готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності: системність у підготовці майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; взаємодія суб'єктів цієї діяльності; вивчення та

розповсюдження передового педагогічного досвіду; педагогічне самовдосконалення; педагогічна дослідницька спрямованість викладання різних дисциплін в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання; індивідуальна і групова робота з студентами.

6. До науково-методичного забезпечення реалізації запропонованої системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до проведення педагогічної дослідницької діяльності належить навчально-методичний посібник "Дипломна робота у вищих педагогічних закладах освіти (Положення про організацію і виконання) зі спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання напрямку підготовки "Педагогічна освіта"; методичні рекомендації "Положення про організацію та проведення педагогічної дослідницької діяльності"; Здійснено корекцію змісту навчальних курсів "Вступ до спеціальності", "Основи наукових досліджень" та професійно орієнтованих дисциплін, удосконалено методику їх викладання.

Показано, що синергетичний підхід до утворення парадигм в освіті при організації педагогічної дослідницької діяльності передбачає первинним сам "процес", а організаційні структури й форми для його реалізації повинні виростати з нього на основі виявлення атракторів, тому в університетах повинні культивуватись різні форми організації наукової діяльності, які є необов'язкові, а студент самостійно повинен вибрати ту форму наукової діяльності, в якій він відчуває себе найбільш "комфортно" і де його діяльність буде найбільш ефективною, а його творчий підхід до неї буде оптимальний.

Встановлено, що однією з головних організаційних проблем розгортання педагогічних досліджень є вибір тем, який повинен бути добровільним і знаходитись у межах певних наукових парадигм. Значна увага має бути акцентована на обслуговуванні досліджень, їх організації, прагнення проникати в суть речей, справи, удосконалювати культуру мислення та дослідження.

7. Експериментальна робота з перевірки ефективності змодельованої системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності підтвердила основні положення гіпотези дослідження та загалом засвідчила позитивні результати. Внаслідок проведеного формуючого експерименту відбулися статистично значущі зміни у рівнях готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності в експериментальних групах, які значно перевищують показники контрольних груп і в декілька разів перевищують відповідні показники, здобуті під час констатувального етапу дослідження, що підтвердило всі основні теоретико-методологічні положення дисертації.

Результати теоретичного і експериментального дослідження дали можливість сформулювати педагогічні рекомендації щодо вдосконалення підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд усіх завдань професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Подальшого вивчення потребують теоретичне обґрунтування розвитку творчих здібностей студентів в умовах педагогічної дослідницької діяльності; взаємозв'язок когнітивного й етичного компонентів дослідницької діяльності; креативного ставлення студентів до досліджень; наукової організації навчального процесу в аспектах спадкоємності середньої та вищої школи; використання нових інформаційних технологій навчання на основі мультимедійних засобів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальні та методичні посібники:

1. Кулик Є.В. Підготовка майбутніх вчителів до дослідницької діяльності. Монографія. – Київ-Дрогобич: Коло, 2004. – 382с.
2. Кулик Є.В. Аналіз перехідного періоду в еволюції і трансформації соціально-економічних систем. Монографія. – Київ-Дрогобич:Коло, 1997. – 209с.
3. Сидоренко В.К., Кулик Є.В. Дипломна робота у вищих педагогічних закладах освіти (Положення про організацію і виконання) зі спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання напрямку підготовки "Педагогічна освіта". – К., 2001 – 44с.
4. Положення про науково-дослідну роботу студентів. Кулик Є.В., Сидоренко В.К. м.Київ. – 2005 р.(Погоджено науково-методичним центром вищої освіти, Мін. освіти України).

Статті у фахових виданнях:

5. Кулык Е.В., Бабяк М.М. Методические проблемы изучения микропроцессорных средств и мини- ЭВМ в учебном процессе в условиях высшей школы. // Межвузовский сборник трудов. ВЗМИ. г. Москва. – 1985 г. с. 83-85.
6. Кулык Е.В., Бабяк М.М., Оршанский Л.В., Аршинова Т.С. Влияние ЭВМ в учебном процессе на психофизиологические состояния и работоспособность обучаемых. // Рукопись деп. в НИИ Проблем высшей школы. Серия "Содержание, формы и методы обучения в высшей и средней специальной школе". №1034-87 деп. от 15.07.87. г. Москва. – 1988 г., вып. 1. п. 77.
7. Бабяк М.М., Кулык Е.В., Кишакевич Ю.Л., Магера Р.В. Экспериментальная модель изучения общетехнических дисциплин в педвузах. // Рукопись деп. в НИИ педагогики АПН СССР., 23.10.89. №3, с. 61-89.

8. Кулик Є.В. Компоненти і структура науково-дослідної діяльності студентів у вищій школі, // Вища освіта України. – Київ, № 4 (11), Додаток 2003, с.95-100.

9. Кулик Є.В. Сітьовий метод планування педагогічних досліджень. // Молодь і ринок. Дрогобич: ДДПУ. – 2003, № 3(5), с. 20-25.

10. Кулик Є.В., Пагута М.В. Формування проектної культури учнівської молоді, як чинник формування творчої особистості. // Молодь і ринок. Дрогобич: ДДПУ. – 2003., № 4(6), с. 3-6.

11. Кулик Є.В. Оцінка готовності вчителів до педагогічної дослідницької діяльності // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. Випуск четвертий / Редкол.: І.А.Зязюн та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, – 2004. – с. 156-163.

12. Кулик Є.В. Педагогічна дослідницька діяльність: аналіз стану проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання // Людинознавчі студії: Зб. наук. праць ДДПУ. – Дрогобич: Вимір, 2004. – Вип. 9. Педагогіка. – с. 38-49.

13. Кулик Є.В. Психолого-педагогічна сутність поняття науково-дослідної діяльності студентів // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2004. – №1.с. 10-15.

14. Кулик Є.В. Історико-методологічні моделі походження наукового знання. // Вісник Львівського університету. Серія педагогіка. – 2004. Вип. 18. – с. 257-265.

15. Кулик Є.В. Зміст і діагностика рівня готовності до педагогічної дослідницької діяльності майбутніх вчителів трудового навчання. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – Серія педагогіка. – 2004. № 3. с. 42-46.

16. Кулик Є.В. Педагогічна технологія формування готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності. // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 37. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2004. – с. 254-258.

17. Кулик Є.В. Структура готовності майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності // Вісник Київського Міжнародного університету. Серія педагогіка. Київ. – 2004. – с. – 47-54.

18. Кулик Є.В. Формування дослідницьких умінь майбутніх вчителів трудового навчання засобами сучасних інформаційних технологій // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. Львів. – 2004. № 6. – с. – . 85-95.

19. Кулик Є.В. Функціональна роль самостійного пізнання у становленні педагога-дослідника // Науковий Часопис НПУ імені М.П.

Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: 2004 – Випуск 2. – с. 25-30.

20. Кулик Є.В. Моделювання навчально-дослідницької діяльності майбутніх вчителів трудового навчання. // Наукові записки: Збірник наукових статей НПУ ім. Драгоманова / Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко. – К.: НПУ, 2004. – Випуск 57. – с.88 – 96.

21. Кулик Є.В. Педагогічні умови формування готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності. // Наукові записки: Збірник наукових статей НПУ ім. М.Драгоманова / Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко. – К.: НПУ, 2005. – Випуск 58. с.62 -73.

22. Кулик Є.В. Педагогічна технологія підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Випуск 2(41). – Полтава, 2005. – Серія "Педагогічні науки". с. 122 -130.

23. Кулик Є.В. Формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія педагогіка. – 2005. – № 2. с. 124-127.

24. Кулик Є.В. Педагогічна дослідницька робота в структурі професійної діяльності вчителя трудового навчання // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал АПН України. – Львів. – 2005. – №2 -с. – .

25. Кулик Є.В. Навчальна книга як інформаційне джерело забезпечення підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності //Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Випуск 7(46). – Серія "Педагогічні науки". – Полтава. – 2005. с.302-310.

26. Кулик Є.В. Система організації науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів трудового навчання // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Ред. Кол.: Побірченко Н.С. та інші. – К.: Міленіум , 2005. – Випуск 12. с.207-215.

27. Кулик Є.В. Самостійне пізнання, як чинник формування готовності вчителів до науково-дослідної роботи // Наукові записки: Збірник наукових статей НПУ ім. М.Драгоманова. Педагогічні науки / Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко. – К.: НПУ, 2005. – Випуск 59. с. – .

28. Кулик Є.В., Пагута М.В. Формування творчої особистості засобами ергономіки. Молодь і ринок. Дрогобич: ДДПУ. – 2004., № 2(8), с. 90-94.

29. Кулик Є.В. Формування наукового знання, як основи парадигми підготовки вчителів до педагогічної дослідницької діяльності // Педагогіка і

психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал АПН України. – Львів. – 2005. – №1. – с.33 – 43.

30. Кулик Є.В. Експериментальна оцінка формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності // Людинознавчі студії: Зб. наук. праць ДДПУ. – Дрогобич: Вимір, 2005. – Вип. 9. Педагогіка. – с. 38-49.

31. Кулик Є.В. Модель підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Молодь і ринок. Дрогобич: ДДПУ. – 2005, № 4 (14). – с. 20-25.

32. Кулик Є.В. Методологічні проблеми підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 40. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2005. – с.96-102.

33. Кулик Є.В. Аналіз мотивів процесу самоосвіти майбутніх вчителів трудового навчання. Дидактика професійної школи: Зб. Наук. праць: Вип.4/ Ред. Кол.: С.У.Гончаренко, В.О.Радкевич, І.Є.Коньковський та ін. – Хмельницький: ХНУ, 2006. – с. 84-90.

Статті, матеріали конференцій, методичні вказівки

34. Теплый М.И., Бабяк М.М., Кулык Е.В., Кульчицкий Л.О. Предварительный контроль знаний как средство повышения качества подготовки учителей труда / Тезисы доклада Всесоюзной научно-практической конференции "Вопросы преподавания машиноведения и основ производства на факультетах общетехнических дисциплин" г. Новокузнецк. – 1986 г. с. 59-61.

35. Кулык Е.В., Бабяк М.М. Исследование кинетики возникновения ВМН в тонких пленках на лабораторных занятиях по ТКМ. / Тезисы доклада Всесоюзной научно-практической конференции "Вопросы преподавания машиноведения и основ производства на факультетах общетехнических дисциплин" г. Новокузнецк. – 1986 г. с.80-81.

36. Кулык Е.В., Бабяк М.М. Привлечение студентов к научно-техническому творчеству при выполнении комплексных лабораторных работ / Тезисы докладов Республиканской научной конференции "Пути дальнейшего совершенствования научно-технического творчества молодежи", г. Тернополь. – 1988 г. с. 60-61.

37. Кулык Е.В. Бабяк М.М. Комплексные лабораторные работы как средство активизации самостоятельной работы студентов / Материалы международной научно-практической конференции "Пути повышения эффективности подготовки учителей трудового обучения", г. Львов. – 1989 г. с. 16-17.

38. Кулык Е.В., Бабяк М.М. Модульная система изучения общетехнических дисциплин в педвузах (на примерах теплотехники) / Материалы международной научно-практической конференции "Пути повышения эффективности подготовки учителей трудового обучения", г. Львов. – 1989 г. с. 21.

39. Бабяк М.М., Кулык Е.В. Профессионально-педагогическая направленность изучения общетехнических дисциплин в педвузе при модульной системе организации учебного процесса (на примере теплотехники) / Материалы всесоюзного совещания "Совершенствование подготовки учителей труда в условиях непрерывного образования". 10-15 декабря 1990 г. Том. 2. г. Новокузнецк., с. 85-86.

40. Кулик Є.В., Сидоренко В.К. Науково-дослідницька діяльність як компонент професійної підготовки студентів вищого педагогічного закладу освіти/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства" 18-19 жовтня 2000 р. м.Київ, НПУ, с. 117-119.

41. Кулик Є.В. Компонентно-структурний склад науково-дослідної діяльності студентів вищого закладу освіти. // Збірник наукових праць Херсонського державного університету "Технічна та художня творчість у трудовій підготовці молоді". – Херсон. – 2003. – с. 117-122.

42. Кулик Є.В. Дидактична характеристика процесу самоосвіти // Вища освіта України. – Київ, №14. – 2005р. – С.11–17.

43. Victor Sidorenko, Jevgen Kulyk, Igor Zhernoklieiev. Prospects for updating the learning technology in the comprehensive schools of Ukraine. // Miedzynarodowa konferencija naukowa. Teoretyczne i praktyczne problemy edykcji technicznej i informatycznej. Zaklad Dydaktyki Techniki i Informatyki Uniwersytet Rzeszowski. – Iwonicz Zdroj. 2003 r. – p. 62-71.

44. Victor Sidorenko, Jevgen Kulyk, Igor Zhernoklieiev Updating Technology in the Comprehensive Schools of Ukraine. Technology Education in Nev Perspectives. Stockholm Institute of Education Press, The authors, 2005, p.97-102.

АНОТАЦІЇ

Кулик Е.В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2006.

Визначено сутність, історичні аспекти і сучасний стан розробки проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Розкрито особливості дослідницької діяльності, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Науково обгрунтовано й експериментально перевірено систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Розроблено науково-методичне забезпечення реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів трудового навчання, педагогічна дослідницька діяльність, педагогічна система, модель підготовки, критерії, показники та рівні готовності до педагогічної дослідницької діяльності.

Кулык Е.В. Теория и практика подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2006.

Исследование посвящено теоретико-методологическим, историко-педагогическим и научно-методическим основам подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности. В работе выполнено комплексное педагогическое исследование и обоснованы концептуальные основы подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности. Это позволило разработать и экспериментально подтвердить систему подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности, которая внедрена на факультетах подготовки учителей трудового обучения ряда педагогических университетов Украины.

В исследовании определены основные недостатки современного состояния подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности. Установлены основные тенденции развития подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности. Исследованием доказано, что основу теории подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности определяют методологические подходы основанные на закономерностях философии нестабильности И.Пригожина и педагогической деятельности.

В диссертации показано, что последовательная реализация предложенных методологических подходов дает возможность конструировать педагогический

процесс подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности, определить и дифференцировать его функции, отобразить единство личностно-ориентированого и деятельного аспектов, подчинить содержание учебной подготовки ценностям ориентациям будущей профессиональной деятельности, определить структуру теории подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности: объект, предмет, цель, задания, гипотезу, категории, терминологию, методы познания.

В диссертации сформулированы основные концептуальные положения, положенные в основу профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности: перемещение акцентов в трудовой подготовке ученической молодежи от фактически ремесленно-тренингово обучения к формированию и развитию творческой инициативы, интеллектуального наполнения всего содержания трудового обучения, создание реальных условий для реализации индивидуальных возможностей каждого ученика, систематической самостоятельной работы студентов по овладению современными научными знаниями; усовершенствование учебно-воспитательного процесса на принципах научности, историзма.

Определение концептуальных основ исследования на методологическом, теоретическом и практическом уровнях дает возможность рассматривать подготовку будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности как непрерывное системно-функциональное явление, которое можно представить как целостную педагогическую систему научно-обоснованных действий и мереоприятий в общем педагогическом процессе высшего учебного заведения. Разработанная система направлена на: углубление единства деятельностного и личностно-ориентированого аспектов педагогической деятельности; формирование творческого потенциала, приобретение общих и специальных знаний, навыков и умений исследовательской деятельности; формирование необходимых личностных качеств исследователя.

Основу системы подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической деятельности составляют: студент (его убеждения, мотивы, интересы, идеалы); педагог (его организаторская, управленческая контрольная, исполнительная деятельность); цель подготовки – формирование готовности будущих учителей трудового обучения к педагогической деятельности; принципы, функции; научно-методическое обеспечение; оценка и коррекция результатов подготовки (критерии, уровни); связи между компонентами.

Функционирование системы подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической деятельности обеспечивается на основании соединения разноуровневых функциональных, дидактических, генетических, процессуальных, управленческих и других связей, есть специально организованным педагогическим

процессом, который реализуется на основании соответствующих условий: создания моделей двойной обратной связи, использование обучения на основании интегрирующего понятия "педагогическая исследовательская деятельность"; комплексное использование проблемных педагогических исследовательских заданий, использование современных методов проектирования педагогических процессов; широкое использование компьютерных способов обучения; целенаправленное формирование профессионально-познавательных интересов будущих учителей трудового обучения.

Формирующий эксперимент подтвердил истинность сформулированной гипотезы относительно эффективности системы подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогической исследовательской деятельности.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей трудового обучения, педагогическая исследовательская деятельность, педагогическая система, модель подготовки, критерии, показатели и уровни готовности к педагогической исследовательской деятельности.

Kulyk E.V. Theory and practice of the future labour teachers' training for the pedagogical research activity. – Manuscript.

Dissertation presented to obtain the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04. – "Theory and method of professional education". – Ternopil' national pedagogical university in the name of Volodimir Gnatyuk, Ternopil', 2006.

The core, historic aspects and modern condition of the working up the problem of the future labour teachers' training for the pedagogical research activity. The features of the research activity, criteria, indices and levels of future labour teachers' readiness for the pedagogical research activity are revealed here.

The system of the future labour teachers' training for the pedagogical research activity is scientifically proved and experimentally tried. The scientific-methodological maintenance of the realisation of the future labour teachers' training system for the pedagogical research activity in the teaching and educational process is developed.

Key words: the future labour teachers' training, pedagogical research activity, pedagogical system, the training model, criteria, indices and levels of the readiness for the pedagogical research activity.

Здано до складання 24.05.2006. Підписано до друку 25.05.2006.
Формат 60x84/16. Папір друкарський. Умов. друк. арк. – 1,9.
Замовлення № 23. Тираж 100 прим.
Видавничий відділ ТНПУ 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2
Свідоцтво про реєстрацію ТР №241, від 18.11.97.

